

АНОТАЦІЯ

Блохіна В.Ю. Підготовка практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимблдингу.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 015 Професійна освіта (за спеціалізаціями). – Вищий навчальний заклад „Університет імені Альфреда Нобеля”, Вищий навчальний заклад „Університет імені Альфреда Нобеля”, Дніпро, 2021.

У дисертаційній роботі досліджено проблему підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимблдингу та запропоновано новий підхід до її розв’язання, що полягає в запровадженні технології підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимблдингу.

На підставі аналізу психолого-педагогічної літератури та джерел з менеджменту розкрито методологічні і теоретичні засади підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимблдингу, основу яких становлять фундаментальні наукові джерела, в яких конкретизовано основні дефініції дослідження, такі як «професійна група», «колектив», «розвиток професійної групи», «стадії розвитку професійної групи», «професійна підготовка практичних психологів», «готовність», «готовність практичного психолога до управління розвитком професійної групи», «командоутворення», «тимблдинг», «педагогічна технологія», «технологія підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимблдингу»; наукові розробки щодо підготовки практичних психологів до роботи в команді; здобутки сучасних вчених і досвід практиків, в яких обґрунтовано зміст та функціональність тимблдингів, що впливають на ефективність підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи та є дієвим засобом розвитку професійної групи.

Установлено, що професійна група є спільністю особистостей, поєднаних

на засадах виконання єдиних професійних завдань у спільній довготривалій діяльності, що обумовлена обов'язковою професійною комунікацією; поняття «колектив» (команда) розглядається як група високого рівня розвитку, у якій її члени взаємодіють на засадах взаємодовіри та взаємопідтримки й надають один одному повноваження виконувати ті ролі (завдання), до яких готові найкращим чином.

У дисертації готовність практичного психолога до управління розвитком професійної групи визначається як стійке, цілісне, інтегративне утворення особистості, що дозволяє практичному психологові здійснювати ефективну взаємодію з керівником професійної групи з метою її розвитку завдяки наявності ціннісно-мотиваційного ставлення до розвитку особистості у груповій діяльності, сукупності знань і вмінь (визначення стадій та цілей розвитку групи, рольової структури її членів, добір методів згуртування та едукації професійного колективу), що забезпечують ефективний розвиток професійної групи, професійно важливих особистісних якостей (толерантність, емпатійність, стресостійкість, комунікабельність, організованість).

Обґрунтовано структурні компоненти досліджуваної компетентності: мотиваційний, когнітивний, операційно-технологічний, комунікативний, рефлексивний, а також сукупність критеріїв та їх показників: мотиваційний (інтерес до професії; мотивація до професійного навчання; мотивація до успіху); когнітивний (повнота і глибина засвоєних загальнопсихологічних знань, знань з психології групи, мотивації та стимулювання особистості); операційно-технологічний (технологічна компетентність, що виявлялась через вміння використовувати технології впливу на колектив, та методична компетентність, яка свідчила про сформованість знань та вмінь з професійної едукації (навчання дорослих)); комунікативний (комунікативна компетентність та здатність до активного слухання), рефлексивний (рефлексивність, незалежність/самостійність, спостережливість та емпатія) які корелюють з виокремленими компонентами готовності практичних

психологів до управління розвитком професійної групи. Визначено рівні розвиненості досліджуваної готовності (низький, достатній, високий) та розкрито їх зміст.

Визначено рівні розвиненості досліджуваної готовності (низький, достатній, високий) та розкрито їх зміст.

Теоретично обґрунтовано технологію підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу, яка містить концептуальний, змістово-процесуальний, результативно-оцінний складники. Концептуальний складник передбачає визначення цілей, завдань, методологічної основи (системного, компетентнісного, особистісно-діяльнісного психологічного, партисипативного наукових підходів), принципів навчання (доповнення, трансформації й інтеграції; залученості та співробітництва; соціальної відповідальності; соціальної відповідальності; асертивної компетентності; цінності особистості у професійній групі); здійснення діагностики наявного у майбутніх психологів рівня сформованості готовності до управління розвитком професійної групи; розробку та проведення навчально-методичного онлайн-семінару для викладачів що здійснюють підготовку магістрантів за спеціальністю 053 «Психологія» - з метою оволодіння ними науково-педагогічними знаннями та навичками розвитку професійної групи, форм та методів реалізації технологій тимбілдингу.

Змістово-процесуальний складник передбачав трансформацію змісту навчального процесу з метою підготовки майбутніх практичних психологів до управління розвитком групи на засадах тимбілдингу – через засвоєння магістрантами комплексу знань зі змістово оновлених дисциплін «Психологія кадрового менеджменту та управлінське консультування», «Сучасні концепції управління», «Психологія груп і спільнот», «Групові методи психологічної роботи та корекції», «Кризи та деформації професійного розвитку фахівця», а також розвитку складових готовності до управління розвитком професійної групи: розробляти програми психологічних інтервенцій (тренінгів,

консультування); створення та реалізації технологій мовленнєвого переконання групи; застосування активних методів роботи у професійних групах; здійснювати супровід групових та робочих процесів, а також людських ресурсів. Основні форми підготовки студентів до діяльності з розвитку професійної групи були представлені *навчальними*: проблемно-інтерактивна, динамічна слайд-лекція та перевернута лекція; відеоконференція, семінар-дискусія, семінар-brein storming, рефлексивний семінар; *практичними*: проєкт-тимбілдинг, квест-тимбілдинг, волонтерство тощо, *квазіпрофесійними*: авторські проєкти студентів (тимбілдинги командотворення та професійної едукації), які організовували через взаємодію зі стейкхолдерами – організаціями, що були зацікавлені у допомозі психолога з розвитку колективу.

Доведено дієвість поєднання у навчальному процесі класичних та інноваційних технік з ознаками тимбілдингів: використання хмарних технологій для створення колективного навчального продукту (mind mapping), технології кооперативного навчання, коучингу, Інтернет-ресурсів для віддаленої колективної взаємодії (Zoom, Teams).

Діагностико-результативний складник передбачав контроль, самоаналіз, корекцію недоліків у розвитку досліджуваної готовності; діагностику кінцевого рівня сформованості готовності майбутніх практичних психологів до управління розвитком професійної групи, визначення перспектив подальшої діяльності як викладачів, так і магістрантів.

Узагальнення результатів експериментальної роботи, їх кількісний і якісний аналіз свідчать про ефективність запровадженої технології підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу. Виявлено позитивну динаміку сформованості готовності до управління розвитком професійної групи, а саме: відсоток магістрантів експериментальної групи з високим рівнем змінився від 28,2 до 51,3%. Значно зменшилася кількість магістрантів, які продемонстрували низький рівень (з 29,5 до 5,1%). У магістрантів контрольній групі позитивні зміни відбулися,

проте незначні: високий рівень – з 27,0 до 32.4%, середній – з 41,9 до 47,3%, низький рівень – з 31,1 до 20,3%. Аналіз результатів засвідчив статистично значущу різницю отриманих результатів, підтверджену за допомогою критерію Пірсона χ^2 , що свідчить про безумовну ефективність та достовірність обґрунтованої й експериментально перевіреної підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу.

Розроблено комплекс навчально-методичних матеріалів для викладачів закладів вищої освіти щодо підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу, який містить банк навчальних кейсів та тимбілдингів; дібрано та адаптовано пакет діагностичних матеріалів для визначення рівня сформованості готовності практичних психологів до управління розвитком професійної групи; розроблено програму спеціального курсу «Підготовка практичних психологів до розвитку професійної групи на засадах тимбілдингу».

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу. Перспективу подальших наукових розвідок вбачаємо створенні авторського курсу з підвищення кваліфікації практичних психологів в аспекті їх готовності до управління розвитком професійної групи.

Ключові слова: професійна підготовка, практичні психологи, професійна група, розвиток професійної групи, управління розвитком професійної групи, тимбілдинг, технологія підготовки практичних психологів до управління розвитком професійної групи на засадах тимбілдингу.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України, які входять до міжнародних наукометричних баз даних

1. Блохіна В.Ю. Своєрідність розвитку професійної групи як результат взаємодії лідера та практичного психолога. *Молодь і ринок*, 2018. № 11 (166). С. 155–159.

2. Блохіна В.Ю. Структура готовності практичних психологів до діяльності з розвитку професійної групи. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2019. № 8 (92). С. 170–179.

3. Блохіна В.Ю. Відповідальність лідера професійної групи та психолога в аспекті розвитку колективу. *Наукові записки* : [збірник наукових статей]. М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова ; упор. Л.Л. Макаренко. Київ : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. Випуск СXXXVII (137). С. 32–39.

Статті у наукових виданнях інших держав, які входять до міжнародних наукометричних баз даних

4. Blohina V.Y. Technological approach in training practical psychologists to manage the development of a professional team based on team building. *Vzdelávaním k perspektívnemu uplatneniu (motivácia, kompetencie, adaptácia, pracovný trh)* : Vedecký medzinárodný recenzovaný zborník. Časť 1. Vzdelávanie, zručnosti a trh práce. Technical University of Kosice. Kosice, Slovakia, 2020. pp. 195–200.

5. Ivzhenko I., Sokol I., Kochyna V., Noskova M., Yeromina L., Blokhina V. Information and Innovative Technologies in Distance Learning in Higher Education Institutions of Ukraine. *Systematic Reviews in Pharmacy*, 2020. 11 (9), 462–465. doi:10.31838/srp.2020.9.65. (Scopus).

Публікації, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації

6. Blokhina W.Y. Osobliwości sfery motywacyjnej ukraińskich kierowników przedsiębiorstw prywatnych. *Практична психологія у сучасному вимірі*: матер. XII Міжнар. наук.-практ. конф. науковців та студ. (м. Дніпро, 29 березня 2018 р.). Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2018. С. 10–12.

7. Блохіна В.Ю. Засади розвитку професійного колективу. *Проблеми реформування педагогічної науки та освіти*: матер. наук-практ. конф. (м. Ужгород, 15–16 лютого 2019 р.). Херсон: Молодий вчений, 2019. С. 101–103.

8. Блохіна В.Ю. Ситуація успіху як стратегія розвитку колективу. *Актуальні проблеми вищої освіти*: матер. VII Міжнар. наук.-практ. конф. Київ, НАУ, 2019. С. 20–21.

9. Блохіна В.Ю. Тимбілдинг як платформа з підвищення ефективності професійної команди. *Сучасна вища освіта: проблеми та перспективи*: матер. Всеукр. наук.-практ. конф. Дніпро: Університет імені Альфреда Нобеля, 2019. С. 22–23.

10. Блохіна В.Ю. Підготовка психологів до професійної діяльності. *Освіта і формування конкурентоспроможності фахівців в умовах євроінтеграції*: матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Мукачево, 24–25 жовтня 2019 р.). Мукачево: Вид-во МДУ, 2019. С. 51–52.

11. Блохіна В.Ю. Особливості діяльності практичного психолога в організації. *Освіта для XXI століття: виклики, проблеми, перспективи*: матер. I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Суми, 29–30 жовтня 2019 р.). Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2019. Том. 1. С. 121–123.

12. Блохіна В.Ю. Соціально-психологічний клімат як основа розвитку колективу. *Актуальні проблеми педагогічної освіти: новації, досвід та перспективи*: матер. I Всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю (м. Запоріжжя, 10 квітня 2020 р.). Запоріжжя: АА Тандем, 2020. С. 105–106.

13. Блохіна В.Ю. Технологічний підхід у підготовці практичних психологів до управління розвитком професійної групи на основі

тимбілдингу. *Formovanie profilu vysokoškolského absolventa technického zamerania pre potreby trhu práce* (edukácia z dôrazom na rozvoj kompetencií). 1. Časť. 11.05.2020. Košice, 2020. С. 11–12.

14. Блохіна В.Ю. Підготовка майбутніх практичних психологів до розробки програм психологічних інтервенцій для роботи з професійною групою в умовах вимушеної ізоляції. *Наукова школа академіка Івана Зязюна у працях його соратників та учнів*: матер. VII наук.-практ. конф. (м. Харків, 25–26 травня 2021 р.). Харків: НТУ «ХПІ», 2021. С. 175–178.

ABSTRACT

Blokhina V.Yu. Training of practical psychologists to manage the development of a professional group on the basis of team building.

The thesis for PhD degree on Professional education (on specializations). - Higher Educational Institution "Alfred Nobel University", Higher Educational Institution "Alfred Nobel University" Dnipro, 2021.

The thesis investigates the problem of training practical psychologists to manage the development of a professional group on a team building basis and proposes a new approach to its solution which is to introduce technology for training practical psychologists to manage the development of a professional group on a team building basis.

Based on the analysis of psychological and pedagogical literature and management sources it has been discovered the methodological and theoretical principles of training practical psychologists to manage the development of a professional group on the basis of team building which basis is fundamental scientific sources where it is revealed the main terms of the research such as "professional group development", "stages of professional group development", "professional training of practical psychologists", "readiness", "practical psychologist's readiness to manage professional group development" , "team building", "team building", "pedagogical technology", "technology of training practical psychologists to manage the development of a professional group on the

basis of team building"; research on the preparation of practical psychologists to work in a team; achievements of modern scientists and experience of practitioners, which substantiate the content and functionality of teambuilding, which affect the effectiveness of training of practical psychologists to manage the development of a professional group and is an effective means of developing a professional group.

It is established that a professional group is a community of individuals united on the basis of performing common professional tasks in a joint long-term activity which is due to mandatory professional communication; the concept of "team" is seen as a group of high level of development, in which its members interact on the basis of mutual trust and mutual support and give each other the authority to perform the roles (tasks) for which they are best prepared.

In the thesis the readiness of a practical psychologist to manage the development of a professional group is defined as a stable, holistic, integrative formation of personality which allows a practical psychologist to interact effectively with the head of a professional group for its development and skills (definition of stages and goals of group development, role structure of its members, selection of methods of cohesion and education of professional team) that ensure effective development of professional group, professionally important personal qualities (tolerance, empathy, stress, sociability, organization).

The structural components of the studied competence are: motivational, cognitive, operational and technological, communicative, reflexive, as well as a set of criteria and their indicators: motivational (interest in the profession; motivation for professional training; motivation for success); cognitive (completeness and depth of acquired general psychological knowledge, knowledge of group psychology, motivation and stimulation of personality); operational and technological (technological competence, which was manifested through the ability to use technologies to influence the team, and methodological competence which testified to the formation of knowledge and skills in vocational education (adult learning)); communicative (communicative competence and ability to active listening), reflexive (reflexivity, independence, observation and empathy) which correlate with

the selected components of the readiness of practical psychologists to manage the development of a professional group. It has been determined the levels of development of the studied readiness (low, sufficient, high) as well as their content.

The levels of development of the studied readiness (low, sufficient, high) have been determined as well as their content is revealed.

It has been theoretically substantiated the technology of training practical psychologists to manage the development of a professional group on the basis of team building which contains conceptual, content and procedural, result and evaluation components,. The conceptual component provides for the definition of goals, objectives, methodological basis (systemic, competency, personal-activity praxiological, participatory scientific approaches), principles of learning (complement, transformation and integration; involvement and cooperation; social responsibility; social responsibility; assertive competence; personal values). professional group); diagnosis of the existing level of readiness of future psychologists to manage the development of a professional group; development and holding of an educational and methodical online seminar for teachers who train undergraduates in the specialty 053 "Psychology" in order to master their scientific and pedagogical knowledge and skills of professional group development, forms and methods of implementing team building technologies.

The content and procedural component provided for the transformation of the content of the educational process in order to prepare future practical psychologists to manage the development of the group on the basis of team building through mastering a set of knowledge in content-updated disciplines "Psychology of personnel management and management consulting", "Modern management concepts", "Psychology of teams and societies", "Team methods of psychological work and correction", "Crises and deformations of professional development of the specialist ", and also development of components of readiness to manage development of professional group: to develop programs of psychological interventions (trainings, counseling); creation and implementation of technologies of speech persuasion of the group; application of active methods of work in

professional groups; to support group and work processes, as well as human resources. The main forms of preparing students for professional group development activities were presented by *educational*: problem-interactive, dynamic slide lecture and inverted lecture; videoconference, seminar-discussion, seminar-brain storming, reflective seminar; *practical*: project team building, quest team building, volunteering, etc., *quasi-professional*: author's projects of students (team building teams and professional education) which were organized through interaction with stakeholders that is the organizations that were interested in helping a psychologist to develop the team.

It has been proved the effectiveness of combining classical and innovative techniques with the features of team building in the educational process: the use of cloud technologies to create a collective learning product (mind mapping), cooperative learning technology, coaching, Internet resources to remote collective interaction (Zoom, Teams).

The diagnostic and effective component included control, self-analysis, correction of shortcomings in the development of the studied readiness; diagnostics of the final level of formation of future practical psychologists' readiness to manage the development of a professional group, determination of prospects for further activities of both teachers and undergraduates.

The generalization of the results of experimental work, their quantitative and qualitative analysis testify to the effectiveness of the introduced technology of training practical psychologists to manage the development of a professional group on the basis of team building. It has been revealed the positive dynamics of the formation of readiness to manage the development of the professional group: the percentage of undergraduates of the experimental group with a high level changed from 28.2 to 51.3%. The number of undergraduates who showed a low level decreased significantly (from 29.5 to 5.1%). Positive changes took place in the control group of undergraduates but insignificantly: high level - from 27.0 to 32.4%, medium level - from 41.9 to 47.3%, low level - from 31.1 to 20.3%. The analysis of the results have showed a statistically significant difference between the results,

confirmed by Pearson's criterion χ^2 , which indicates the unconditional effectiveness and reliability of sound and experimentally tested training of practical psychologists to manage the development of a professional group on a team building basis.

It has been developed the set of educational and methodical materials for teachers of higher education institutions on the training of practical psychologists to manage the development of a professional group on the basis of team building which contains a bank of educational cases and team building; a package of diagnostic materials to determine the level of readiness of practical psychologists to manage the development of a professional group; a program of a special course "training of practical psychologists for the development of a professional group on the basis of team building".

The research has not covered all the aspects of training practical psychologists to manage the development of a professional group on the basis of team building. In our opinion the prospect of further scientific research is to create the author's course to improve the skills of practical psychologists in terms of their readiness to manage the development of a professional group.

Key words: professional training, practical psychologists, professional group, professional group development, professional group development management, team building, technology of training practical psychologists to manage professional group development on the basis of team building.

LIST OF PUBLISHED PAPERS ON THE TOPIC OF THE DISSERTATION

Articles in scientific professional publications of Ukraine:

1. Blokhina, V.Yu. (2018). *Svoieridnist rozvytku profesiinoi hrupy yak rezultat vzaiemodii lidera ta praktychnoho psykholoha* [The ability to develop a professional group is the result of the interaction of a leader and a practical psychologist]. *Molod i rynok* [Juveniles and Rinok], no. 11 (166). pp. 155–159. (In Ukrainian).

2. Blokhina, V.Yu. (2019). *Struktura hotovnosti praktychnykh psykholohiv do diialnosti z rozvytku profesiinoi hrupy* [The structure of the readiness of practical psychologists to progress in the development of a professional group]. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii* [Pedagogical sciences: theory, history, innovation technologies], no. 8 (92). pp. 170–179. (In Ukrainian).

3. Blokhina, V.Yu. (2018). *Vidpovidalnist lidera profesiinoi hrupy ta psykholoha v aspekti rozvytku kolektyvu* [Recognition of the leader of the professional group and psychologist in the aspect of development of the team]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M.P. Drahomanova* [Scientific notes of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanova], issue CXXXVII (137), pp. 32–39. (In Ukrainian).

Articles in periodicals of foreign countries

4. Blokhina V.Y. (2020). Technological approach in training practical psychologists to manage the development of a professional team based on team building. *Vzdelavanim k perspektivnemu uplatneniu (motivacia, kompetencie, adaptacia, pracovny trh)* [Education for promising employment (motivation, competencies, adaptation, labor market)]. Kosice, Slovakia, pp. 195–200.

5. Ivzhenko I., Sokol I., Kochyna V., Noskova M., Yeromina L., Blokhina V. (2020). Information and Innovative Technologies in Distance Learning in Higher

Education Institutions of Ukraine. *Systematic Reviews in Pharmacy*, no. 11 (9), pp. 462–465. doi:10.31838/srp.2020.9.65. (Scopus).

Scientific works certifying the approbation of the dissertation materials:

6. Blokhina W.Y. (2018). *Osoblywosci sfery motywacyjnei ukrainskich kierownikow przedsiebiorstw prywatnych* [Peculiarities of the motivational sphere of Ukrainian managers of private enterprises]. *Praktychna psykholohiia u suchasnomu vymiri* [Practical psychology in the modern dimension]. Dnipro, Universytet imeni Alfreda Nobelia Publ., pp. 10–12. (In Polish).

7. Blokhina, V.Yu. (2019). *Zasady rozvytku profesiinoho kolektyvu* [Principles of professional team development]. *Problemy reformuvannia pedahohichnoi nauky ta osvity* [Problems of reforming pedagogical science and education]. Kherson, Molodyi vchenyi Publ., pp. 101–103. (in Ukrainian).

8. Blokhina, V.Yu. (2019). *Sytuatsiia uspikhu yak stratehiia rozvytku kolektyvu* [The situation of success as a strategy for team development]. *Aktualni problem vyshchoi osvity* [Current issues of higher education]. Kyiv, NAU Publ., pp. C. 20–21. (In Ukrainian).

9. Blokhina, V.Yu. (2019). *Tymbildinh yak platforma z pidvyshchennia efektyvnosti profesiinoy komandy* [Teambuilding as a platform to increase the efficiency of a professional team]. *Suchasna vyshcha osvita: problem ta perspektyvy* [Modern higher education: problems and prospects]. Dnipro, Universytet imeni Alfreda Nobelia Publ., pp. 22–23. (In Ukrainian).

10. Blokhina, V.Yu. (2019). *Pidhotovka psykholohiv do profesiinoy diialnosti* [Training of psychologists for professional activity]. *Osvita i formuvannia konkurentospromozhnosti fakhivtsiv v umovakh yevrointehratsii* [Education and formation of competitiveness of specialists in the conditions of European integration]. Mukachevo, MDU Publ., pp. 51–52. (In Ukrainian).

11. Blokhina, V.Yu. (2019). *Osoblyvosti diialnosti praktychnoho psykholoha v orhanizatsii* [Features of the practical psychologist in the organization]. *Osvita dlia XXI stolittia: vyklyky, problem, perspektyvy* [Education for the XXI century:

challenges, problems, prospects]. Sumy, SumDPU imeni A.S. Makarenka Publ., vol. 1, pp. 121–123. (In Ukrainian).

12. Blokhina, V.Yu. (2020). *Sotsialno-psykholohichni klimat yak osnova rozvytku kolektyvu* [Socio-psychological climate as a basis for team development]. *Aktualni problem pedahohichnoi osvity: novatsii, dosvid ta perspektyvy* [Current problems of pedagogical education: innovations, experience and prospects]. Zaporizhzhia, AA Tandem Publ., pp. 105–106. (In Ukrainian).

13. Blokhina, V.Yu. (2020). *Tekhnolohichni pidkhid u pidhotovtsi praktychnykh psykholohiv do upravlinnia rozvytkom profesiinoi hrupy na osnovi tymbildynhu* [Technological approach in training practical psychologists to manage the development of a professional group based on team building]. *Formovanie profilu vysokoskolskeho absolventa technickeho zamerania pre potreby trhu práce* [Forming the profile of a university graduate with a technical focus for the needs of the labor market]. Kosice, pp. 11–12. (In Ukrainian).

14. Blokhina, V.Yu. (20210). *Pidhotovka maibutnikh praktychnykh psykholohiv do rozrobky prohram psykholohichnykh interventsii dlia roboty z profesiinoiu hrupoiu v umovakh vymushchenoi izoliatsii* [Training of future practical psychologists to develop programs of psychological interventions to work with a professional group in conditions of forced isolation]. *Naukova shkola akademika Ivana Ziaziuna u pratsiakh yoho soratnykiv ta uchniv* [Academician Ivan Zyazyun's Scientific School in the works of his colleagues and students]. Kharkiv, NTU “KhPI” Publ., pp. 175–178. (In Ukrainian).